

Horváth Zoltán: Népfőiskolák, a közművelődés megújuló színterei

Bevezetés a népfőiskolákról

A legrégebbi, egyben legismertebb és legnagyobb hálózattal működő skandináv eredetű felnőttoktatási modell a népfőiskola, mely az általános műveltség mellett a szakmai műveltségre is hangsúlyt fektet.

Dánia területének 95%-ában mezőgazdasági termelés folyt az elmúlt századokban. A parasztokat 1788-ban felszabadították, ez jelentősen elősegítette az agrárium fejlődését. A korszerű mezőgazdaság irányába történő elmozdulás óhatatlanul is szükségessé tette a fejlett agrároktatást és gazdaképzést, melynek kiemelkedő intézménye volt a népfőiskola (Szávai 1996: 46–47). A népfőiskolák elméleti megalapozója Nikolaj Frederik Severin Grundtvig dán író, költő, evangélikus lelkész volt, aki angliai útjáról hazatérve tett javaslatot bentlakásos intézmények létrehozására. Az általa megfogalmazott intézmények gyakorlati képzési feladatokkal a közösségi nevelés otthonai lettek (Maróti 2007: 177). Nevelésfilozófiáját befolyásolták negatív gyermekkori élményei, amelyek a hagyományos iskolához kötődtek, de a korszakára jellemző gazdasági nehézségek és hadifenyezetettség miatti kiszolgáltatottság is, amelynek hatására kezdte el megfogalmazni a dán lakosság, különösen a gazdálkodók ismereteinek általános és szakirányú bővítésére, valamint az állampolgári részvételre összpontosító népfőiskolák rendszerét (Benedek, Csoma és Hargitai 2002: 88.). A Grundtvig által megfogalmazott nevelésfilozófiai elveket Christen Kold dán tanító ültette át a gyakorlatba, az első népfőiskola 1844-es megszervezésével (Kormos 1999: 232).

A népfőiskolák magukat a falusi társadalmat is át kívánták alakítani a kisbirtok szerkezet, valamint a kistermelés megőrzésével, miközben a helyi társadalmat és közösséget is ápolni kívánták (Kozma 2012: 135). A kistulajdonok azonban korszerű összefogással versenyképesek tudtak lenni. Ez az összefogás volt a szövetkezet. „A mozgalom háttérében történetileg kisparaszti, árutermelő gazdaság társadalmi demokráciája állt. Az önszerveződés gazdasági formája a szövetkezeti mozgalom (...), kulturális formája a népfőiskola volt.” (Bordás, Sz. Tóth és Trencsényi 1998: 45) A dán szövetkezeti és népfőiskolai mozgalom közötti kapcsolat nem csak a demokrácia, az

önszerveződés, a közösségi együttműködés párhuzamos példái azonban, de szorosan össze is kapcsolódtak. A népfőiskolák adták azt a humán tudásbázist, amire a szövetkezetek építeni tudtak. A sikeres szövetkezetek tagjai általában korábbi népfőiskolai hallgatókból kerültek ki (Hilscher 1990: 79–81). A társadalmi önszerveződés ezen komplex fejlesztése már a népfőiskolák kezdeti időszakában, a 19. század második felében is gazdasági fejlődést eredményezett Dániában (Benedek, Csoma és Hargitai 2002: 88).

A népfőiskolák elsődlegesen a parasztokat célozták meg, ám a számukra kínált felnőttképzési modell nagy népszerűségnek örvendett a nagyobb birtokosok között is, akik már 1867-ben megalakították az első téli gazdasági iskolát maguk számára, ám az oktatási elv nem sokban különbözött a mintától (Szávai 1996: 47). Grundtvig oktatással kapcsolatos központi gondolata az volt, „hogyan az ember nem érthet meg többet az életből, mint amit megtapasztal benne”, ezért a népfőiskoláknál a tapasztalati tudás válik meghatározóvá. A népfőiskolák hosszútávúak és bentlakásosak voltak mind a diákok, mind az oktatók számára. A társadalom lényeges kérdéseit közösen vitatták meg (Borát 1989: 10–11). A diákok nem passzív befogadók, hanem aktív párbeszédre ösztönzik őket a tanárokkal, és lehetőséget teremtenek arra, hogy egymástól is tanulhassanak. Az önszerveződés, részvételre nevelés, a közösségben való feladatvállalás és munka annyira meghatározó volt már a kezdetekkor is, hogy Grundtvig fontosabbnak tartotta magát a nevelés módszert, mint azt, hogy milyen tantárgyakat tanítsanak a népfőiskolákon.

A népfőiskolák eredetileg a szegényebb származású, végzettség nélküli fiataloknak nyújtanak lehetőséget, olyanoknak, akiknek esélyük sincs bekerülni az elitiskolákban. A célcsoport köre mára jelentősen kibővült, ám a hátrányos helyzetűek felzárkóztatása ma is kiemelten fontos a számukra, így a népfőiskolák a kulturális esélyegyenlőség elvének hordozói.

Pedagógiai elveik szerint nincs osztályzat, nincs hagyományos értelemben vett felet, vagy vizsga sem, ám a kezdetekben végzettséget sem kaptak (Arapovics 2013: 18). Ez később változott, ma már Svédországban pl. középfokú végzettségűnek számítanak azok, akik népfőiskolát végeznek.

A népfőiskolák a mai napig meghatározó intézményei Finnországnak (Harangi 2000: 51–54), Svédországnak (Uo. 72–73), Dániának (Uo. 94–96), de a Skandináv térségen túl Németországnak (Uo. 105–143) és Hollandiának (Uo. 172) is, illetve az egész világon elterjedtek (Balácsi 2017: 293–294). A népfőiskolák nagyjából egyszerre jelentek meg Közép-Európa országaiban az 1910–20-as években (Hinzen 1998: 129–146). Magyarországon ezekben az évtizedekben a Magyar Gazdaszövetség kezdte szorgalmazni a népfőiskolák bevezetését, az általa képviselt réteg ismereteinek hiányosságát felismerve (Borát 1989: 13). Az 1930-as években egészen a II. világháború végéig a népművelés meghatározó intézményei voltak. A kommunista hatalomátvételt követően azonban felszámolták őket, és csupán a rendszerváltást követően tudtak újjá alakulni, szövetségekbe tömörülni.

A hazai népfőiskolák jelenlegi helyzete szekunder kutatás alapján

Dolgozatomban a népfőiskolák jelenlegi helyzetét szekunder kutatással kívánom bemutatni. A magyar Országgyűlés 2017-ben elfogadta a LXVII. számú törvényt, a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról (Magyar Közlöny 2017. évi 85. sz: 8400–8410). A törvénybe új közművelődési intézménytípusként került bele a népfőiskola, amely „olyan nyitott tanulási, képzési

közművelődési intézmény (művelődési ház, művelődési központ vagy kulturális központ), amelynek elsődleges tevékenysége az egész életre kiterjedő tanulás feltételeinek biztosítása, különösen a felnőtt korosztály számára szakmai képzések szervezése.” (78/D §) Érdemes tehát megvizsgálni, hogy a jelenleg főként civil keretek között működő (még nem intézményesült) népfőiskolák miként kapcsolódnak a felnőttképzéshez, egyáltalán mekkora a számuk, területi eloszlásuk stb.

Problémák a témával kapcsolatban

A fenti törekvés több szempontból is nehézséget okoz. Egyrészt a népfőiskolák meghatározása nem egyszerű feladat. Mit tekintünk népfőiskolának? Azokat a szervezeteket, amelyek tagjai a népfőiskolai szövetségek valamelyikének? Azokat a szervezeteket, amelyek nevükben viselik a népfőiskola kifejezést? Azokat a szervezeteket, amelyek népfőiskolai módszerrel zajló kurzusokat szerveznek? A fenti kérdések újabb problémákkal szembesítenek bennünket:

1. Nem minden népfőiskola tagja népfőiskolai szövetségnek. Erre semmilyen kötelezettséget nem ír elő semmilyen jogszabály. A szövetségek tagszáma azért sem jelenthet biztos adatot a számunkra, hiszen előfordulhat, hogy egy népfőiskola akár több szövetségnek is tagja egyszerre, vagy egyiknek sem.
2. Nem minden szervezet viseli nevében a népfőiskola kifejezést. Jó példa erre a Tudományos Ismeretterjesztő Társaság, amely a rendszerváltás előtt a népfőiskolai előadásokat szervezte, és azóta is a mozgalom tagjának tekinti magát.
3. A jogszabályok ugyan próbálják meghatározni, hogy mit tekintenek népfőiskolának, ám teljeskörű közmegegyezés a mai napig nincs, így azt sem tudjuk egyértelműen meghatározni, hogy mely szervezeteket tekintünk népfőiskoláknak, vagy népfőiskolai kurzusokat szervezőknek.

Kérdések megfogalmazása

A problémák meghatározása után vegyük számba, hogy mely kérdésekre kívánunk választ találni:

- A népfőiskolák hazánkban legjellemzőbb működési formája a civil szervezet. Bár magánszemély alapításában, vállalkozásként, önkormányzati vagy kormányzati intézményként is működhetnek, ám erre példát nem találtam. A civil szervezetekről bírósági nyilvántartás van, így ez alapján kiszűrhetők azok a szervezetek, amelyek nevükben viselik a népfőiskola kifejezést. Ez alapján érdemes megvizsgálni, hogy hány népfőiskolai civil szervezet működik jelenleg Magyarországon? Az összes civil szervezetből mekkora a népfőiskolai szervezetek aránya? Hogy alakul civil népfőiskolák területi eloszlása?
- A népfőiskolák, mint felnőttképzést folytató közművelődési szervezetek hivatalos, nyilvántartásba vett képzéseket is folytathatnak. Ezek vizsgálata is szükséges. Hány nyilvántartásba vett népfőiskolai képzés van jelenleg? Ezeket hány népfőiskola szervezi? Az összes nyilvántartásba vett képzés közül mekkora a népfőiskolai képzések aránya? A népfőiskolai képzések milyen típusú képzéseket takarnak?
- Az iskolarendszeren kívüli szakképzők vizsgaengedélye is nyilván van tartva. Ezek alapján vizsgálható kérdés, hogy hány népfőiskolai szervezet rendelkezik ilyen engedéllyel? Ilyen tevékenységet hány népfőiskola folytat?

Előfeltevések

A fenti kérdésekből adódóan előfeltevéseim a következők:

1. Az összes civil szervezet közül a népfőiskolák elenyésző arányt képviselnek.
2. A népfőiskolai szervezetek az ország területén arányosan helyezkednek el.
3. Felnőttképzést viszonylag kevés népfőiskola folytat és inkább a kötetlenebb művelődési forma a jellemző rájuk.
4. A nyilvántartott felnőttképzések száma is csekély.
5. A nyilvántartott felnőttképzések a törvény szerinti „d” kategóriába tartozó egyéb képzések jellemzőbb módon.
6. Iskolarendszeren kívüli szakképzési vizsgatevékenységet is meglehetősen kevés számú népfőiskola folytat.

Kutatás

Az Országos Bíróság honlapján található civil szervezetek névjegyzéke szerint jelenleg Magyarországon összesen 75 olyan civil szervezet található, amelyek nevükben viselik a népfőiskola kifejezést (birosag.hu 2018.)^[1] A KSH nonprofit szervezeteket 2005-től vizsgáló adatsora szerint 2016-ban összesen 61 616 működött hazánkban (KSH 2018.). Az elmúlt években a civil szervezetek száma, igaz nem jelentős arányban, de 2012 óta folyamatosan, kb. ezerrel csökkent a KSH fent hivatkozott adatsora szerint, így véleményezhető, hogy hasonló mozgás 2016 óta is történt. Mivel azonban hiteles adat 2016-ból áll rendelkezésünkre, így annak vizsgálatára, hogy az összes szervezetből mekkora a népfőiskolák aránya, ebből indulunk ki, ám a valószínű csökkenés miatt kerekíteni fogok.

1. táblázat. Népfőiskolák aránya az összes nonprofit szervezeten belül Magyarországon

(Forrás: saját szerkesztés)

Összes nonprofit szervezet (2016)	Civil népfőiskolák (2018)	%
61 000	75	0,12

Mint látjuk az 1. táblázatban, az összes Magyarországon bejegyzett nonprofit szervezet között a népfőiskolák száma elenyésző. Dániában, a népfőiskolai mozgalom hazájában nagyjából 100 bentlakásos népfőiskola működik (Benedek, Csoma és Harangi 2002: 89. o.). Ehhez képest a magyar népfőiskolák száma arányaiban nem tűnik kevésnek^[2], ám a dán adat csak az aktív bentlakásos népfőiskolákat tartalmazza. A magyar népfőiskolai egyesületek között pedig valószínűleg nem mindegyik aktívan működő.

A jelenkori népfőiskolák területi elhelyezkedésének, eloszlásának vizsgálatára 2012-ben történt kísérlet (Baka József 2012: 133-144). A szerző nem az összes népfőiskolát vizsgálja, hanem a Magyar Népfőiskolai Társaság tagjait tekinti mintának. Akkor a szövetség adatközlése szerint 136 tagszervezetből állt a Társaság. A megyék szerinti bontásban Tolna kiemelkedik (19 szervezet). A Budapest nélküli szervezeti átlag megyénként 6,85 volt. A megyei eloszlás nem egységes, és megállapítható, hogy a rosszabb gazdasági és társadalmi helyzetben lévő térségekben magasabb a népfőiskolák száma (a népfőiskolával rendelkező térségek fele hátrányos helyzetű).

A 2012-es vizsgálathoz képest eltelt 6 évben jelentős változások történtek akár csak a támogatási rendszerben is, ami kihathatott a népfőiskolák működésére. Érdekes lett volna a kutatást megismételni. Ám a Magyar Népfőiskolai Társaságról nem sikerült friss tani adatházist beszerezni. A

népfő
névje
az ad
amely

2. táblázat. Civil népfőiskolák megyék szerinti megoszlása Magyarországon (2018)

(Forrás: saját szerkesztés)

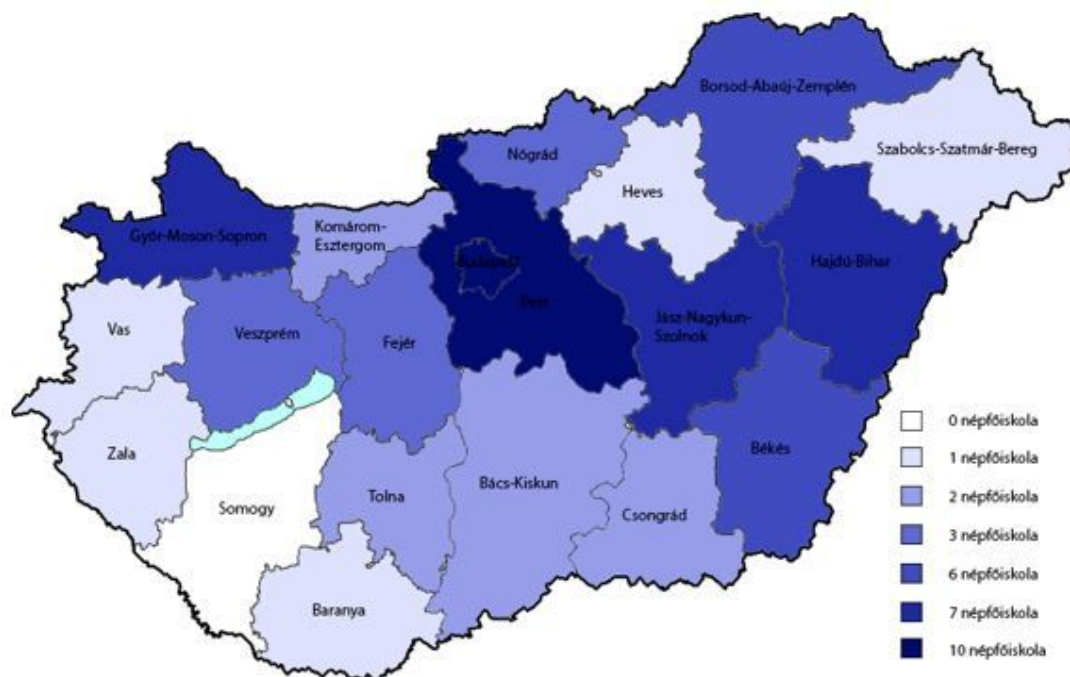
etek
ható
isuk,

MEGYE/FŐVÁROS (ABC SORRENDEN)	NÉPFŐISKOLÁK SZÁMA
Bács-Kiskun megye	2
Baranya megye	1
Békés megye	6
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	6
Budapest	10
Csongrád megye	2
Fejér	3
Győr-Moson-Sopron megye	7
Hajdu-Bihar megye	7
Heves megye	1
Jász-Nagykun-Szolnok megye	7
Komárom-Esztergom megye	2
Nógrád megye	3
Pest megye	10
Somogy megye	0
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	1
Tolna	2
Vas megye	1
Veszprém megye	3
Zala megye	1
ÖSSZESEN	75

A fenti táblázatból már látható, hogy viszonylag nagy eltérések adódhatnak megyénként a népfőiskolák számában. Ez magyarázható lehet a megye lakosságszámának nagyságával is, ti. a nagyobb lakosságszámú területek esetében szembetűnő, hogy több a bejegyzett népfőiskola. Szemléletesebb a megyei népfőiskolai lefedettséget ábrán bemutatni.

1. ábra. Népfőiskolák megyénkénti eloszlása (2018)

(Forrás: saját szerkesztés)

Az 1. ábrán megfigyelhetjük a területi eloszlásban lévő eltéréseket. Baka József fent idézett tanulmányában leírt megfigyelés, mely szerint a hátrányos helyzetű területeken nagyobb a népfőiskolák száma, itt is beigazolódnak: Kelet-Magyarországon magasabb a számuk, míg Nyugat-Magyarországon alacsonyabb. Kiugró számot produkál a központi régió: Budapest és Pest megye, ám ez természetes, tekintve, hogy az országos szerveződések nagyrészt itt működnek (pl. a Magyar Népfőiskolai Társaság is).

A Pest Megyei Kormányhivatal honlapjáról elérhető országos felnőttképzési nyilvántartásban (kormanyhivatal.hu 2018.) jelenleg 25460 képzés van regisztrálva. Ebből mindössze 37 olyan képzés létezik, amelyet népfőiskolák szerveznek.

3. táblázat. Népfőiskolai képzések aránya az összes nyilvántartásba vett érvényes képzésen belül Magyarországon (2018)

(Forrás: saját szerkesztés)

Összes nyilvántartott képzés	Nyilvántartott népfőiskolai képzés	%
25 460	37	0,14

A 3. táblázatból szemléletesen kitűnik, hogy a nyilvántartott népfőiskolai képzések száma és aránya az összes nyilvántartott képzésen belül meglehetősen alacsony. (Érdemes összevetni az 1.

és a 3. táblázatot! A bejegyzett népfőiskolai civil szervezetek aránya az összes nonprofit szervezethez képest, valamint a nyilvántartott népfőiskolai képzések aránya az összes nyilvántartott képzéshez viszonyítva szinte megegyezik.)

A nyilvántartott népfőiskolai képzések vizsgálatakor kíváncsiak vagyunk arra, hogy hány népfőiskola végzi az adott képzéseket, mik ezek a képzések és milyen képzési körbe tartoznak?

4. táblázat. Nyilvántartásba vett felnőttképző népfőiskolák, képzések megnevezése és képzési körök (2018)

(Forrás: saját szerkesztés)

Népfőiskola neve	A képzés megnevezése	Képzési kör (A=OKJ, B=szakmai, C=nyelvi, D=egyéb)
Bihari Szabadművelődési Népfőiskolai Egyesület	és Első lépések a digitális világba - IKER 1. szintű képzés	D
Bihari Szabadművelődési Népfőiskolai Egyesület	és Önállóan használok az informatikai eszközüket - IKER 2. szintű képzés	D
Bihari Szabadművelődési Népfőiskolai Egyesület	és Kőműves Burkoló	A
Bihari Szabadművelődési Népfőiskolai Egyesület	és Szobafestő	A
Bihari Szabadművelődési Népfőiskolai Egyesület	és Húsipari termékgyártó	A
Bihari Szabadművelődési Népfőiskolai Egyesület	és Pályaorientáció-határok nélkül	D
Bihari Szabadművelődési Népfőiskolai Egyesület	és Kulcskompetenciák fejlesztése	D
Bihari Szabadművelődési Népfőiskolai Egyesület	és Karriermenedzsment-határok nélkül	D

Bihari Szabadművelődési és Népfőiskolai Egyesület	Önmenedzsment-határok nélkül	D
Bihari Szabadművelődési és Népfőiskolai Egyesület	Aktív állampolgárság-határok nélkül	D
Bihari Szabadművelődési és Népfőiskolai Egyesület	Társadalom és közösségfejlesztés-határok nélkül	D
Bihari Szabadművelődési és Népfőiskolai Egyesület	Kulturális tudatosság-határoknélkül	D
Bihari Szabadművelődési és Népfőiskolai Egyesület	Konfliktuskezelés-határok nélkül	D
Bihari Szabadművelődési és Népfőiskolai Egyesület	Kommunikáció-határok nélkül	D
Bihari Szabadművelődési és Népfőiskolai Egyesület	Tanulástechnika-határok nélkül	D
Dunamenti Népfőiskola Egyesület	Regionális Közhasznú Tanulástechnikai tréning	D
Dunamenti Népfőiskola Egyesület	Regionális Közhasznú Konfliktuskezelési képességek fejlesztése, mediáció tréning	D
Dunamenti Népfőiskola Egyesület	Regionális Közhasznú Munkahelyi beilleszkedést segítő tréning	D
Dunamenti Népfőiskola Egyesület	Regionális Közhasznú Kulcskompetenciák fejlesztése tréning	D
Dunamenti Népfőiskola Egyesület	Regionális Közhasznú Ismeretfelújító, kompetenciafejlesztő képzés	D

Dunamenti Népfőiskola Egyesület	Regionális Közhasznú	Első lépések a digitális világba - IKER 1. szintű képzés	D
Dunamenti Népfőiskola Egyesület	Regionális Közhasznú	Önállóan használom az informatikai eszközömet - IKER 2. szintű képzés	D
Dunamenti Népfőiskola Egyesület	Regionális Közhasznú	Kőműves Burkoló	A
Dunamenti Népfőiskola Egyesület	Regionális Közhasznú	Betonszerkezet-készítő, gyártó	betonelem A
Dunamenti Népfőiskola Egyesület	Regionális Közhasznú	Ács	A
Dunamenti Népfőiskola Egyesület	Regionális Közhasznú	Festő, mázoló, tapétázó	A
Dunamenti Népfőiskola Egyesület	Regionális Közhasznú	Képességfejlesztő és tréning	motivációs D
Dunamenti Népfőiskola Egyesület	Regionális Közhasznú	Személyiségfejlesztő és tréning	önismereti D
Dunamenti Népfőiskola Egyesület	Regionális Közhasznú	Munkaerőpiaci tréning	D
Dunamenti Népfőiskola Egyesület	Regionális Közhasznú	Életmód és életvezetési tréning	D

Dunamenti Népfőiskola Egyesület	Regionális Közhasznú	Digitális készségek mindenkinek - az alaptól az ECDL-ig	D
Magyary Zoltán Társaság	Népfőiskolai	Munkaerő-piaci képzés	D
Magyary Zoltán Társaság	Népfőiskolai	Kompetenciafejlesztő képzés	D
Megyei Népfőiskolai Debrecen	Egyesület	Információfeldolgozás az audiovizuális informatikában	D
Megyei Népfőiskolai Debrecen	Egyesület	Fiatakorúak konfliktus helyzeteinek erőszakmentes feloldási módjai	D
Megyei Népfőiskolai Debrecen	Egyesület	Az iskolai erőszak elleni fellépés új lehetőségei	D
Megyei Népfőiskolai Debrecen	Egyesület	Kulcskompetenciák mindennapokban	a D

A 4. táblázatból kitűnik, hogy a 37 nyilvántartott népfőiskolai felnőttképzést mindössze 4 népfőiskola szervezi. A képzések közül 7 tartozik az A képzési körhöz, vagyis nyújt OKJ-s bizonyítványt. 30 képzés a D jelzésű egyéb képzéshez tartozik. Nyilvántartott B, vagy C, tehát szakmai, vagy nyelvi képzést nem végeznek jelenleg a népfőiskolák.

A fentieken túl szándékunkban állt vizsgálni az iskolarendszeren kívüli szakmai vizsgaengedélyeket. Konkrétan azt, hogy a népfőiskolák folytnak-e ilyen tevékenységet, és ha igen hányan, milyen jellemzőkkel. A iskolarendszeren kívüli szakmai vizsgaengedélyek nyilvántartása az Oktatási Hivatal honlapján érhető el (https://www.oktatas.hu/szakkepzes/iskolarendszeren_kivuli/szakmai_vizsgaengedelyek_nyilvantartasa). A nyilvántartásban azonban népfőiskola nem szerepel (2018. április 2-án vizsgálva), így ilyen irányú tevékenységet egy népfőiskolai szervezet sem végez.

Következtetések

A kutatás alapján az előfeltevésben leírtak részben beigazolódtak, kisebb részben azonban nem. Az összes civil szervezet közül a népfőiskolák valóban nagyon csekély arányt képviselnek, azonban az ország területén nem arányosan helyezkednek el. (Ennek okairól fentebb már szóltam.) Kevés a

nyilvántartott képzés, amelyet népfőiskolák folytatnak és az is elsősorban egyéb képzést takar, amely kötetlenebb, a legkevésbé formalizált lehetőségnek számít. Kisebb részben OKJ-s képzést is találtunk. A képzéseket mindösszesen négy népfőiskola folytatja. Mivel a bejegyzett népfőiskolák száma ennél jóval nagyobb, így valószínűsíthető, hogy az előfeltevésben megfogalmazottak szerint inkább az egyéb kategóriájú, D jelű képzéseknél is kötetlenebb művelődési formában dolgoznak (pl. előadássorozatok szervezése). Iskolarendszeren kívüli szakképzési vizsgatevékenységet egy népfőiskola sem folytat.

A bejegyzett népfőiskolák száma tehát nem túlságosan nagy, ám közülük sem él a többség a felnőttképzés hivatalos formájával, azt valószínűleg tágan értelmezik, vagy a népfőiskolák eredeti céljával szemben nem felnőttoktatási/nevelési/képzési tevékenységet végeznek.

Összefoglalás

A rendszerváltozás után a művelődési területen a népfőiskolák, valamint a civil társadalom iránti megújuló érdeklődést Katona Attila történész a múltba fordulás útjának tekinti (szemben az általa nyugati példának tekintett felnőttképzéssel) (2013: 94). Igaza lenne? Egyrészt a civil közösségi művelődési törekvések, a népfőiskolák pedig különösen a felnőttképzés, -nevelés területén (is) működnek. Másrészt ezek is jellegzetes nyugati minták, amelyek (láthattuk) Európa gazdaságilag fejlettebb részén nagyszerűen működnek, a kommunista hatalomátvétel előtt kifejezetten progresszívnek számítottak, ám a külföldi országokban manapság sem poros, múltba révedő intézmények. Harangi László (2009) is felteszi azt a kérdést, hogy a 21. században milyen szerepe lehet a népfőiskoláknak. Szerinte a szegények felzárkóztatása, a foglalkoztathatóság javítása, az aktív állampolgárságra való nevelés területén a népfőiskolák igenis képesek megfelelni a mai kor elvárásainak.

Katonának azonban annyiban mindenképpen igaza van, hogy Magyarországon nem sikerült gyökeret verniük a népfőiskoláknak. Amíg a profitorientált felnőttképzők megerősödtek, addig a non-profit, önszerveződő forma a 1990-es évek fellángolása után inkább elhalt. Az okok persze sokrétűek: az önszerveződő közösségek (legyen szó lakóhelyi közösségről, közös érdeklődésen alapuló civil szervezetekről, vagy akár szakszervezetekről) hazai gyengesége, a népfőiskolai mozgalmon belüli rivalizálás, ellentétek, amely lehetetlenné tették a közös érdekérvényesítést, a népfőiskolák szabályozatlansága, vagy akár a hiányzó 21. századi módszertan létrehozása a népfőiskolákon belül.

A népfőiskolák feladata az általános művelődés terjesztése kezdetben parasztok, majd általában a leszakadók, szegények számára, a hátrányos helyzetben lévők felzárkóztatása felnőttművelődési, -nevelési eszközökkel. Ez akkor volt hatékony megoldás, amikor még a közoktatásban résztvevők száma csekély volt, a fiatal (vagy idősebb) felnőttek oktatása pedig gyakorlatilag nem létezett. Jelenleg bőven akadnak hibák a rendszeren belül Magyarországon, ám 16 évig mindenkinek kötelessége a tanulás, ezt követően pedig mindenkinek lehetősége van képességei szerinti végzettséget (érettségi, diploma) szerezni ingyen. A magyar állampolgárok két szakképesítést is szerezhetnek térítés mentesen. Ráadásul a rendszerváltás után erősödött, mára megszilárdultak a profitorientált, jól menedzselt, korszerűen és hatékonyan működő felnőttképző vállalkozások, akik akár rövid idő alatt, rugalmasan képesek új szakmákat, vagy akár csak ismereteket, készségeket, tudásokat kínálni.

Ilyen közegben a lassabb, önkormányzatiságon nyugvó, legtöbbször hosszabb ideig tartó kurzusokat kínáló népfőiskolák hagyományos funkciója úgy tűnhet, hogy valóban felesleges. Szerepük az állampolgári nevelésben, a demokratikus részvételre nevelésben lenne, másrészt pedig a valóban kilátástalansággal küzdő „szocirétegek”, válságrégiók azok a csomópontok, ahol hatékonyan tudnának működni.

A fentieken túl a folyamatosan és egyre gyorsabb mértékben változó világban, a digitalizáció által meghatározott térben, az információstáradatban való tájékozódást is segíthetnék a korszerű népfőiskolák. A változó környezet olyan nagyságú és mélységű tudást igényel, amelyben segítség nélkül nem feltétlenül boldogul az állampolgár, ám a munkaerőpiacra összpontosító más, nem ennyire a közművelődési rendszerhez kötődő felnőttképzési ágak nem fordítanak figyelmet. A népfőiskolák így a digitális leszakadókra koncentrálnak valóban 21. századi válaszokat kínálhatnának.

Az elmúlt, mintegy 170–180 évben többször alakultak át, formálódtak a népfőiskolák. Magyarországon is voltak időszakok, amikor a művelődés, felnőttnevelés meghatározó, vagy fontos szerveződései voltak. A figyelmét a kisközösségekre fordító művelődéspolitikát most törvényi, költségvetési, stratégiai eszközökkel újra helyzetbe kívánja hozni a mozgalmat, új csomópont, a lakitelki Népfőiskola Alapítványra épülő hálózattal. Az ehhez a hálózathoz csatlakozó, vagy a korábbi szövetségek keretén belül működő, esetleg mindenkitől függetlenül működő népfőiskoláknak van reális esélye, hogy a társadalom új kérdéseire és kihívásaira érvényes válaszokkal szolgáljanak, és megújuló színterekként megtalálják helyüket a közművelődési és a felnőttképzési rendszerek határmezsgyéjén.

Felhasznált irodalom:

- 2017. évi LXVII. törvény A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról. In: Magyar Közlöny, 2017. évi 85. szám
- Arapovics, Mária (2013): A közösség tanulása, a tanulók közössége és a közösségfejlesztők fejlesztése. In: Parola, XXIII. évf. 1. szám
- Baka, József (2012): A Magyar Népfőiskolai Társaság szervezeti eloszlása alapvető területi kategóriák szerint. Act Sci Soc, 37. szám
- Benedek, András – Csoma, Gyula – Harangi, László (főszerk.) (2002): Felnőttoktatási és -képzési lexikon. Magyar Pedagógiai Társaság-OKI Kiadó-Szaktudás Kiadó Ház, Budapest
- Borát, Erika (1989): A népfőiskolákról. B.A.Z. Megyei Közművelődési Módszertani Központ, Miskolc
- Bordás, István – Sz. Tóth, János – Trencsényi, Imre (1998): A közművelődési törvény és a népfőiskolák. Magyar Népfőiskolai Társaság, Sárospatak
- Harangi, László (2000): A non-formális felnőttoktatás helyszínei és aktorai. In: Harangi László–Podány Sarolta: Felnőttképzés a közművelődésben. MMI, Budapest
- Harangi, László (2009): Népfőiskolák Magyarországon a XXI. század küszöbén. <http://ofi.hu/tudastar/felnottoktatas-kepzes/nepfoiskolak> Letöltve: 2018. február 9.
- Hilscher, Rezső (1990): Az északi népfőiskola. In: Esély, 2. évf. 3. szám

- Hinzen, Herbert (1998): A népfőiskolák 1919-es alapítása fennállásuk 75. évfordulója alkalmából megjelent emlékkönyvek tükrében. In: Wilhelm Filla, Elke Gruber, Heribert Hinzen, Jurij Jug: A felnőttképzés története Közép-Európában: A felvilágosodástól a II. világháborúig. Német Népfőiskolai Szövetség–Nemzetközi Együttműködési Intézet, Budapest
- Katona, Attila (2013): A Főnix halála? – A közművelődési szakemberképzés második negyedszázada az intézményben 187–2012. In: Czövek Zoltán, Katona Attila és Murányi Péter (szerk.): 50 éve indult Szombathelyen a népművelő-könyvtáros képzés. Savaria University Press, Szombathely
- Kormos, Sándor (1999): Közművelődési intézmények és szervezetek. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- Kozma, Tamás (2012): Oktatáspolitikai. <http://mek.oszk.hu/11200/11203/11203.pdf> Letöltve: 2018. február 12.
- KSH statisztika: Idősoros éves adatok - Gazdasági és nonprofit szervezetek, vállalkozások teljesítménye: A nonprofit szervezetek száma, megoszlása és összes bevétele településtípus szerint (2005–). https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpg003.html Letöltve: 2018. április 7.
- Maróti, Andor (2007): Gondolatok a kultúráról, a műveltségről és a közművelődésről. Trefort Kiadó, Budapest
- Pest Megyei Kormányhivatal országos felnőttképzési nyilvántartása. <http://www.kormanyhivatal.hu/hu/pest/szervezeti-egysegek-elherhetosegei/szakkepzesi-es-felnottkepzesi-foosztaly/felnottkepzesi-osztaly/kapcsolodo-anyagok-felnottkepzes/nyilvantartasok> Letöltve: 2018. április 8.
- Szávai, Ferenc (1996): Gazdaképzési rendszerek – A mezőgazdasági szakképzés története a XIX–XX. századi Európában. Pannónia Könyvek, Pécs

[1] Megjegyzendő, hogy lehetnek olyan civil szervezetek, amelyek népfőiskolaként működnek, akként is tekintenek magukra, tagjai valamelyik népfőiskolai szövetségnek, ám nevükben nem viselik a népfőiskola kifejezést. Emlékezzünk rá, hogy csak a Magyar Népfőiskolai Társaság 100 feletti tagságról számol be. Ugyanakkor lehetnek a szövetségnek olyan tagjai is, amelyek elsősorban nem népfőiskolaként tekintenek magukra, hanem például támogatják a népfőiskolai mozgalmat, vagy melléktevékenységükben ilyen profillal is rendelkeznek. A vizsgálat során abból indulok ki, hogy az a nonprofit szervezet, amely elsősorban népfőiskolaként tekint önmagára, az nevében is jelzi ezt.

[2] Igaz, ehhez érdemes hozzátenni, hogy Dánia lakosságszáma majdnem fele a magyarországinak.